

TARİH BİLİMİNE GİRİŞ

TARİHİN TANIMI KONUSU VE BÖLÜM İ

Tanım: Tarih, insan topluluklarının geçmişteki yaşayışlarını, uğraşlarını, birbirleriyle olan ilişkilerini, yer ve zaman göstererek neden-sonuç ilişkileri içerisinde inceleyen bir bilimdir.

İncelediği konuya göre tarih ikiye ayrılır.

Genel Tarih: Yeryüzünde bütün insan topluluklarının günümüze kadar geçirdiği gelişmeleri bütünüyle inceler.

Özel Tarih: Yalnız bir toplumun veya ulusun geçirdiği gelişmeleri inceler.

Bu ikisinden başka yine incelediği konulara göre, **sanat tarihi, iktisat tarihi, hukuk tarihi, siyasi tarih, dinler tarihi vb.** bölümlere de ayrılabilir.

Tarihin Yöntemi: Diğer bilimlerin deney, gözlem gibi yöntemleri vardır. Tarih yöntemi olarak yazılı ya da yazısız belgeleri inceleyerek, geçmişte yaşanmış olayları o günün koşullarında değerlendirerek günümüze ulaştırmaya çalışır.

Tarihin Konusu: Tarihsel olaylardır. Tarihsel olaylar,

- Toplumsal nedenlere dayanır.
- Bir bütünün parçası durumundadır.
- Geçmişte yaşanmış olup, tekrarlanamaz.

1. ÖRNEK

“Tarih öncelikle yazılı belgelere dayanarak araştırma yapan bir bilimdir. Yazılı belgeler en son MÖ. 4 binlere kadar ulaşmaktadır. Ancak bu tarihi yazının icadı gibi bir tarih değil, bugüne kadar bulunabilmiş en eski yazılı belgelerin tarihi olarak anlamak gerekir.”

Bu anlatıma göre;

- I. Araştırmalar bilinen en eski yazının MÖ. 4 binlere ait olduğunu doğrulamaktadır.
- II. Yeni araştırma sonuçları MÖ. 4 binlerden daha eski yazılı belgelerin varlığını ortaya çıkarabilir.
- III. Yazının icadıyla ilgili kesin bir tarih vermek olası değildir.
- IV. İnsanlık MÖ. 4 binlere gelinceye kadar yazı kullanmamıştır.

yargılarından hangileri ileri sürülemez?

- A) I B) II C) III D) IV

ÇÖZÜM

Parçada bu güne kadar elde edilmiş en eski yazılı belgenin MÖ. 4 binlere tarihlendiği üzerinde durulmaktadır. Belki bu tarihten daha önce başka bir yerde yazı kullanılmış olabilir; ancak böyle bir buluntuya henüz ulaşılamamıştır. Arkeolojik araştırmalar sürdükçe yeni buluntulara ulaşılabilir. Bu nedenle MÖ. 4 binleri yazının icadının tarihi olarak almamak gerekir. Bu tarih olsa olsa araştırmalar sonucu elde edilmiş en eski yazılı belgelerin tarihi olabilir.

Yanıt:D

Tarihe Yardımcı bilimler: Tarih pek çok bilimin katkılarıyla gelişmiştir. Bu bilimlerden bazıları ve ilgi alanları şunlardır:

- Coğrafya → Olayın geçtiği yer
- Paleografya → Eski yazılar
- Arkeoloji → Kazılarla elde edilen eski buluntular
- Kronoloji → Olayın gerçekleştiği zaman
- Etnografya → Toplumların kültürel özellikleri
- Nüvizmatik → Madeni paralar
- Filoloji → Toplumların dilleri
- Epigrafya → Kitabeler
- Diplomasi → Uluslararası ilişkiler
- Sosyoloji → Toplumlar
- Antropoloji → Irklar

TARİH VE TAKVİM

Tarihi olayların yıllarını tam olarak bilmemiz için bir takvim başlangıcına ihtiyaç vardır.

Toplumsal ve ekonomik ihtiyaçlar zamanı ölçme düşüncesini doğurmuştur. İnsanlar astronomi olaylarını ölçü olarak Güneş'in ve Ay'ın görünümüne göre takvim türleri geliştirmişlerdir.

Güneş yılı esasına dayanarak ilk takvim çalışmalarını Mısırlılar yapmıştır. Bu takvim üzerinde önce Romalılar düzenlemeler yapmış, Papa Gregorius 1582 yılında Roma Takvimi üzerinde reform yaparak ve İsa'nın doğumunu başlangıç olarak **Miladi Takvim'i** düzenlemiştir. Miladi Takvim 1926 yılından beri ülkemizde de kullanılmaktadır.

2. ÖRNEK

Milat takvimine başlangıç olarak Hz. İsa'nın doğumu (milat) başlangıç alınmıştır. Milat öncesi tarihler, Milat takviminin başlangıcından geriye doğru gittikçe sayısal değer olarak artmaktadır. Milat sonrası tarihler ise günümüze doğru büyümektedir.

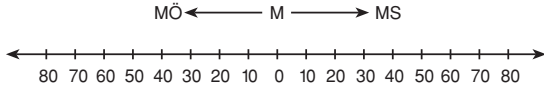
Bu bilgiye dayanılarak;

- I. MÖ. iki tarihten sayısal değeri küçük olan zamanımıza daha yakındır.
- II. MÖ. iki tarih arasındaki süreyi bulmak için bu iki tarihi toplamak gerekir.
- III. MS bir tarih ile MÖ bir tarih arasındaki süre, bu iki tarih toplanarak elde edilir.

yargılarından hangileri doğrudur?

A) Yalnız I	B) I ve II
C) I ve III	D) II ve III

ÇÖZÜM

Şekilde,

- Milat Takvimi'nde Hz. İsa'nın doğumu (0) başlangıç alındığına göre, buna en yakın olan Milat öncesine ait bir tarihin sayısal değer olarak daha küçük olması gerekir. (I)
- MS 80 ile MÖ 80 tarihleri arasındaki süre bu iki tarih toplanarak elde edilebilir. (III)
- MÖ iki tarih arasındaki süreyi bulmak için küçük olan tarih büyük olandan çıkarılmalıdır.

Yanıt:C

– İslâm ülkelerinin çoğunda Hicri Takvim kullanılmaktadır. Bu takvime başlangıç olarak Hz. Muhammed'in Hicret olayı alınmıştır.

Hicret, Milat Takvimi'nin 622. yılına rastlamaktadır. Ay yılı 354 gündür. İki takvim arasındaki 11 günlük bu fark 33 yılda 1 yıl yapar.

– İslâm dinini benimsemeden önce Türkler kendilerine özgü Güneş yılı esasına dayanan takvimler kullanmışlardır. Bu takvimlerde yıllar totem değeri olan hayvan adlarıyla adlandırılmıştır (12 Hayvanlı Takvim).

– Osmanlı Devleti'nde ise XVIII. yüzyıla kadar Hicri Takvim kullanılmış, Avrupa ile ekonomik ilişkilerdeki bazı aksamalar üzerine **Bmi Takvim** düzenlenmiştir. Güneş yılı esasına dayanan bu takvime başlangıç olarak "Hicret" alınmıştır.

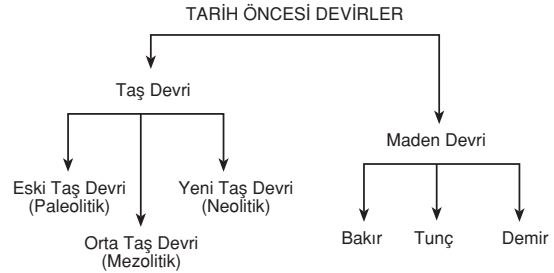
TARİH ÖNCESİ ÇAĞI

Tarih, yazılı belgelerin ortaya çıkışından zamanımıza kadar geçen süreyi konu edinir. Yazılı belgelerin bulunmadığı dönemlere **Tarih Öncesi Dönemler** denir. Yazılı belgelerin bulunduğu dönemler ise **Tarih Çağları** diye adlandırılır.

Arkeolojik verilere göre yazılı belgeler MÖ. 3200 yıllarına kadar çıkabilmektedir. Yazıyı ilk kullananlar Mezopotamya halkları olduğundan, tarihi devirlere ilk kez burada geçilmiştir. Toplumların tarih çağlarına girişleri aynı anda olmamıştır. Örneğin Anadolu'nun tarih çağlarına girişi Mezopotamya'dan 2000 yıl daha sonradır.

TARİH ÖNCESİ İÇİN

Tarih öncesi devirler insanların kullandığı aletlere göre adlandırılır. İlk aletler doğada hazır olarak ve bolca bulunan taştan, daha sonra kullanılması daha geniş olanaklar sağlayan madenden yapılmıştır.

TARİH ÖNCESİ İÇİN

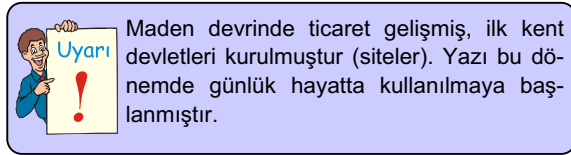
Eski Taş Devri (Paleolitik) Yontma Taş Devri olarak da adlandırılır. Kaba ve basit taş aletlerin yapıldığı bu dönemde insanlar küçük gruplar halinde mağaralarda barınmışlar, avcılık ve toplayıcılıkla hayatlarını sürdürmüşlerdir. Dönemin sonlarına doğru ateş bulunmuştur.

Orta Taş Devri (Mezolitik) Buzul çağının sona ermesiyle iklim koşullarının daha elverişli hale geldiği bu devirde insanlar toplayıcılık ve avcılığa dayalı olan yaşam tarzlarını sürdürmüşlerdir.

Yeni Taş Devri (Neolitik) Cıvalı Taş Devri olarak da adlandırılır. Bu devirde insanlar yaptıkları taş aletleri kum taşlarına sürterek perdelmasını öğrendiler. Taş aletlerin geliştirilmesinin yanında tarımsal üretime geçilmiştir. Buna bağlı olarak ilk köy yerleşmeleri kurulmuş, hayvanlar evcilleştirilmiş, seramik yapımı öğrenilmiştir. İşbölümü ile birlikte toplumsal mülkiyet anlayışının yerini özel mülkiyet anlayışı almaya başlamıştır.

MADEN DEVİRİ

Maden çağının ilk aşaması bakırdır. Taştan yapılmış aletlerin yanı sıra bakırdan yapılmış ilk aletlerin de kullanıldığı bir ara dönem yaşanmıştır. Madenlerin kullanılması bakır, tunç, demir biçiminde gelişmiştir.

Maden devrinde ticaret gelişmiş, ilk kent devletleri kurulmuştur (siteler). Yazı bu dönemde günlük hayatta kullanılmaya başlanmıştır.

3. ÖRNEK

Anadolu'da eski bir yerleşim bölgesinde yapılan arkeolojik kazılarda;

- kömürleşmiş buğday fosilleri,
- saban demirleri,
- gibi buluntulara rastlanmıştır.

Bu yerleşim bölgesinde yaşamış olanlarla ilgili aşağıdakilerden hangisi ileri sürülemez?

- A) Madenlerden yararlandıkları
- B) Toprağı işledikleri
- C) Tahıl üretimine geçtikleri
- D) Komşularıyla ticari etkinlikte buldukları

ÇÖZÜM

Saban, toprağı altüst etmekte kullanılan en eski tarım aracıdır. Saban demirinin bulunması yöre insanın madenlerden yararlanarak tarım aracı yaptıklarını; toprağı işlediklerini kanıtlar. Kömürleşmiş buğday fosilleri de tahıl tarımına geçtiklerinin göstergesidir.

Ortaya çıkarılan buluntular yöre insanının komşularıyla ticaret yaptığını göstermez.

Yanıt:D

TARİH ÇAĞI

Tarih Çağları birbirinden sosyal, siyasi ve ekonomik ölçütlere göre ayrılmıştır. Çağları birbirinden ayırmakta kullanılan olaylar, toplumların yaşantısında sosyal, siyasi, ekonomik alanlarda büyük değişimleri hazırlayan olaylardır.

Tarihi çağlar Avrupa tarihi esas alınarak yapılmıştır. Tarihi dönemleri çağlara ayırmanın temel nedeni tarih öğrenimini kolaylaştırmaktır.

İKÇAĞ: Yazının icadından (MÖ. 3200) Batı Roma İmparatorluğu'nun yıkılışına kadar (MS. 476) devam ettiği kabul edilen zaman dilimidir.

Bu çağda devlet yapısı şehir devletlerinden "İmparatorluklar"a doğru bir gelişme çizgisi göstermiştir. Roma İmparatorluğu bu çağa damgasını vurmuştur.

ORAÇAĞ: MS. 476'dan İstanbul'un Türkler tarafından fethedildiği 1453 yılına kadar sürmüştür.,

Bu çağda Avrupa'da güçlü devletlerin yerini "feodal beylikler" (derebeylikler) almıştır.

YENİÇAĞ: 1453 yılından – 1789 Fransız İhtilaline kadar devam eden bir süreçtir.

Yeniçağ'da Avrupa'da feodal beyliklerin (derebeylikler) ateşli silahların bulunmasıyla yıkılmaya başlaması üzerine güçlü "merkezi krallıklar" kurulmuştur.

YAKINÇAĞ: 1789'dan günümüze kadar devam etmekte olan zamandır. Yakınçağ'da eski imparatorluk yapısındaki devletler yıkılırken bunların yerini "ulusal devletler" almıştır.

İKÇAĞ UYGARLIĞI

MEZOPOTAMYA

Anadolu'nun güneydoğusunda Toros Dağları'ndan Basra Körfezi'ne kadar uzanan Dicle ve Fırat ırmakları arasında kalan bölgeye İlkçağ'da Mezopotamya denilmiştir. Yunanca'da "nehirler arası" anlamına gelen bu ülke; nehirlerin akış yönü dikkate alınarak, Aşağı ve Yukarı Mezopotamya olarak ikiye ayrılır. İlkçağ'da Aşağı Mezopotamya'nın güneyine Sümer ülkesi, kuzeyine ise Akad ülkesi adı verilirdi.

İrmaklar tarafından sulanan verimli topraklara sahip olan bölge, iki nehir dışında doğal engellerin olmaması nedeniyle, dıştan gelen göçlere açık durumdadır. Bu nedenle Mezopotamya uygarlığı farklı toplumların kültürel etkileşim içinde yarattığı zengin bir uygarlıktır.

Mezopotamya'da sırasıyla **Sümerler, Akadlar, Elamîliler, Babiller ve Asurlular** devlet kurmuşlardır.

Mezopotamya'nın tarihi dönemleri MÖ. 3200 lerde Sümerlilerle başlar. Bilinen en eski yazı Sümerlerin icat ettiği **Çi Yazısı**'dır. Kil tabletlere yazılmış olan bu yazı Mezopotamya'daki diğer kavimler tarafından kullanıldığı gibi Asurlular aracılığıyla Anadolu'da da yayılmıştır.

Mezopotamya'da ilk devletler Sümer şehir devletleridir (siteler). Babil ve Asurlularda devletlerin yönetim şekilleri monarşiye dönüşmüş, şehir devletlerinden merkezi krallıklara ve imparatorluklara geçilmiştir.

– Mezopotamya toplumlarında çok tanrılı dinsel inanışlar egemen olmuştur.

– Tarihte bilinen ilk yazılı kanunlar Mezopotamya'da Sümer ve Babil kralları tarafından hazırlanmıştır.

– Sümerler Mezopotamya'da matematik, geometri, astronomi konularında yaptıkları araştırmalarla diğer kavimlere örnek olmuşlardır.

– Mezopotamya kavimlerinin temel ekonomik uğraşı tarımdır. Tarımda elde edilen üretim fazlası ticari faaliyetleri de geliştirmiştir.

MSR

Mısır, Kızıldeniz ve Akdeniz'in birleştirdiği kuzey doğu Afrika'da Nil Nehri'nin suladığı topraklarda ortaya çıkmış bir uygarlıktır. Coğrafi koşullarının korunaklı oluşu sayesinde fazla işgale uğramadan kendine özgü bir gelişme göstermiştir.

– Mısır tarihi MÖ. III. binlerde başlayıp, MÖ. 525 yılında İran'dan gelen Perslerin bu bölgeyi ele geçirmesine kadar devam etmiştir. Daha sonra İskender İmparatorluğu ve Roma İmparatorluğu'nun egemenliği altına girmiştir.

– Mısır'da devlet katı bir monarşiye dayanmıştır. **Favun** adı verilen ve tüm yetkileri ellerinde tutan krallar aynı zamanda tanrı olarak kabul görmüşlerdir.

– Diğer İlkçağ uygarlıklarında olduğu gibi Mısır'da da çok tanrılı inanışlar egemendir. En büyük tanrıları Güneş'tir. Ölümünden sonra ikinci bir yaşama olan inançları Firavunlarını mumyalamalarına ve onlar için **piramit** adı verilen anıtsal mezarlar yapmalarına yol açmıştır.

– Mısırlılar bir çeşit resim yazısı olan **Hiyeroglif** yazısı kullanmışlardır.

– İlkçağ'da Mısır'da tarım ürünlerinden alınan vergilerin belirlenmesi matematiğin, Nil Nehri'nin taşma zamanının hesaplanması takvim bilgisinin, Nil sularının taşmasıyla bozulan arazi sınırlarının yeniden saptanması ise geometrinin gelişmesi üzerinde etkili olmuştur.

ANADOU

Anadolu Yarımadası, Asya ve Avrupa kıtaları arasında uzanmış bir köprü gibidir. Coğrafi konumu nedeniyle çeşitli kavimlerin dışarıdan gelerek yerleştiği Anadolu, farklı uygarlıkların kaynaşarak kültürel sentez oluşturduğu bir bölgedir.

Anadolu'da yaşam, tarih öncesi devirlerden Yontma Taş Devri'ne kadar ulaşır.

Anadolu'da Tarih Öncesi devirlere ait bazı yerleşim yerleri şunlardır:

–**Yontma Taş Devri:** Antalya yakınlarında Karain ve Beldibi mağaraları

–**Cıla Taş Devri:** Diyarbakır – Çayönü (Güneydoğu Avrupa'da tarımsal üretimin yapıldığı en eski yerleşim)

Konya – Çatalhöyük (insanlık tarihinin en eski şehir yerleşmesi)

–**Maden Devri:** Çanakkale – Truva, Burdur – Hacılar, Çorum – Alacahöyük, Yozgat – Alişar.

ANADOU'NUN TARİHİ

MÖ. 2000 yılları civarında Asurlu tüccarların yazıyı Anadolu'ya getirmesiyle başlar. İlk yazılı belgeler Kayseri civarındaki Kültepe höyüğünde (Kaneş) bulunmuş olup, Çivi yazısıyla yazılmış ticari ve hukuki tabletlerdir.

Anadolu'nun daha eski kültürü olarak MÖ. III. bin yıllarında gelişen "Hatti" kültürü gösterilir. Bu kültürün Hititlere öncülük ettiği kabul edilir.

HİTİT UYGARLIĞI

MÖ. II. bin yılının başlarında Kafkaslar üzerinden Anadolu'ya gelen Hint – Avrupa asıllı kavimler olan Hititler, Kızılırmak Havzası'na, Orta Anadolu'ya yerleşmişlerdir. Başkentleri Hattuşaş'dır. Anadolu'da kurulan ilk merkezi devlet örgütü, Hitit Krallığı'dır.

Merkezi Hitit Devleti, MÖ. 1200 yıllarında "Ege Göçleri"yle Batıdan gelen Frigler tarafından yıkılmıştır. Bu dönemden sonra Torosların güneyinde merkezi yapıları olmayan Kargamış, Maraş, Zincirli vb. **Çok Hitit Şehir Devletleri**" ortaya çıkmıştır.

– Hitit Krallığı başlangıçta feodal beyliklerden oluşmuş bir devletti. Kralın yanında asillerden oluşan **Pankuş** adlı bir danışma meclisi vardı. Merkezi devlet yapısı güçlendikçe feodal beylikler kaldırılmış. Pankuş'un yetkileri azaltılmış, krallar mutlak egemen duruma geçmişlerdir.

Kraliçe **Tavananna**) devlet yönetiminde söz sahibidir. Nitekim Mısır'la yapılan Kadeş barış metnine Hitit Kralı ile birlikte kraliçenin de mührü basılmıştır.

– Hititler çok tanrılı inanışlar içinde bütün Ön Asya tanrılarını da kutsal saymışlar, ülkelerine **Bin Tanrı Ükesi**” adını vermişlerdir.

– Hitit krallarının tanrılarına hesap vermek amacıyla tuttukları yıllıklar **Annallar**) tarafsız tarih yazıcılığının ilk örnekleri sayılmaktadır.

– Hititler Asurlu tüccarların Anadolu'ya getirdiği “Çivi Yazısı” ile birlikte kendilerine özgü Hiyeroglif yazısını kullanmışlardır.

4. ÖRNEK

Hititlerde köleler bedel ödeyerek özgürlüklerini satın alabilirlerdi. Hatta, mülk sahibi de olabilirlerdi.

Bu bilgiye dayanılarak Hititlerle ilgili;

- I. Toplum birtakım sınıflara ayrılmıştır.
- II. Özel mülkiyet anlayışı yaygındır.
- III. Sınıflar arası geçiş yasaklanmamıştır.

yargılarından hangileri ileri sürülebilir?

A) I ve II	B) I ve III
C) II ve III	D) I, II ve III

ÇÖZÜM

– Kölelerin olması Hititlerde toplumun sınıflara ayrıldığını gösterir. (I)

– Kölelerin dahi mülk edinebilmeleri, Hititlerde özel mülkiyet anlayışının yaygın olarak işlediğini kanıtlar. (II)

– Kölelerin özgürlüklerini satın alabilmeleri toplumda sınıf atlanabildiğinin göstergesidir.

Yanıt:D

R İGİYER Ğİ

MÖ. XIII. yüzyılda Boğazlar üzerinden Anadolu'ya gelen Frigler; önceleri Batı Anadolu'ya, (Sakarya Havzası) daha sonra ise Orta Anadolu'ya kadar uzanan alanlara yayılmışlardır. Bu dönemde Hititlerin yıkılışına neden olmalarına rağmen, krallık olarak ancak MÖ. 8. yüzyılda ortaya çıkmışlardır. Başkentleri **Grdion** 'dur. Kral Midas döneminde Orta ve Güneydoğu Anadolu'yu ele geçirecek en güçlü dönemlerini yaşamışlardır.

Frigya Devleti'ne MÖ. VI. yüzyıl başlarında Karadeniz üzerinden gelen **Kimmerler**” son vermişlerdir.

– Krallıkla yönetilen Friglerde Krallar mutlak otorite-
dir.

– Çok tanrılı inançlara sahip olan Friglerde **Kibele**” en önemli tanrıdır. (Bereket Tanrıçası)

– Frigler Fenike Alfabeti'ni kullanmışlardır.

– Kaya Mezarları ile **Megaron**” adı verilen ev mimarisinde önemli gelişme göstermişlerdir.

– Frigler tarıma büyük önem vermişler, yasalarında tarımsal hayatı korumaya yönelik sınırlamalar getirmişlerdir.

– Anadolu'ya **Tapetes**” adı verilen halı ve kilim dokumacılığını tanıtmışlardır.

LİDYA UYAR Ğİ

Hint – Avrupa kökenli oldukları tahmin edilen ve Batı Anadolu'ya doğudan gelerek devlet kuran kavimlerdir. Gediz ve Küçük Menderes ırmaklarının arasında yerleşmişlerdir. MÖ. 687 yılında Kral Giges önderliğinde kurulan Lidya Devleti, Kral Krezüs döneminde en parlak dönemini yaşamıştır. Lidyalılar, Persler tarafından ortadan kaldırılmıştır. (MÖ. 546) Başkentleri **Sard** şehridir.

– İlkçağ'da yaygın olan çok tanrılı inanışlar Lidyalılarda da geçerli olmuştur.

– Fenike Alfabeti'nden aldıkları 26 harfli bir alfabe kullanmışlardır.

– Mimaride Yunan sanatının etkisinde kalmışlardır.

– Lidyalılar, ticarete büyük önem vermişlerdir: **Madeni parayı** icat ederek ticaret alanında değiş – tokuş usulünü ortadan kaldırmışlar, ekonomik hayatın büyük ölçüde gelişmesini sağlamışlardır.

– Dünyanın en eski serbest pazarı Lidya başkenti Sard şehrinde kurulmuştur.

– Lidyalılar Ege, Mısır, Fenike gibi deniz aşırı ülkelerle ticaret yapmışlardır. Ayrıca **Kral Yolu**” olarak bilinen ve Batı Anadolu'yu Mezopotamya'ya bağlayan ticaret yolunu yapmışlardır.

İYONYA UYAR Ğİ

MÖ. 1200 yıllarında Yunanistan'ı işgal eden Dorların saldırılarından kaçan Akalar tarafından kurulmuştur. Akalar, Batı Anadolu kıyılarına yerleşerek, 12 kent devleti kurmuşlardır. Kuzey'de Foça yarımadasından, Büyük Menderes ırmağına kadar olan kıyı şeridine İlkçağ'da “İyonya” denmiştir. **Ekai, Efesos, Miletos, Smyrnia** (İzmir) en önemli İyonya kentleridir. Kent devletlerine **Polis**” adı verilmiştir.

İyonya uygarlığı MÖ. VII. yüzyılda önce Lidyalıların egemenliğine daha sonra MÖ. 545 yılında ise Pers egemenliğine girmiştir.

5. ÖRNEK (2007 OKS)

İlkçağda İyonya'da canlı bir bilim ve kültür yaşamının oluşmasında;

- I. Toprakların verimli olması
- II. Özgür tartışma ortamının bulunması
- III. Devletin güçlü bir orduya dayanması
- IV. Ön Asya'dan gelen ticaret yollarının sonunda yer alması

durumlarından hangilerinin etkili olduğu söylenebilir?

- A) Yalnız I
B) Yalnız II
C) II ve IV
D) III ve IV

ÇÖZÜM

İyon kent devletleri halk tarafından seçilen temsilciler tarafından yönetilmiştir. Bu durum İyonya'da yaşayanların diğer Anadolu uygarlıklarına göre daha özgür olduğunu kanıtlamaktadır. Bir ülkede canlı bir bilim yaşamının olması, öncelikle özgür bir tartışma ortamına bağlıdır. (II)

İyon kent devletleri Batı Anadolu kıyılarındadır. Bu bölge doğudan gelen ticaret yollarının bittiği yerdir. Ticari etkinlikler toplumlar arasında canlı bir kültür etkileşimine yol açar. (IV)

Yanıt:C

 Tales, Pisagor, Hipokrat, Homeros gibi pek çok bilim adamı ilkçağda İyonya'da yaşamıştır. İyonlar Ege ve Akdeniz'de kurdukları kolonilerle ticari ve kültürel etkileşime katkıda bulunmuşlardır.

URRU UYĞARLIĞI

MÖ. IX. yüzyıl ile MÖ. VI. yüzyıl arasında Doğu Anadolu'da kurulan bir uygarlıktır.

Başkentleri **Tuşba** (Van)'dır. Kuzey Kafkasya kökenli olan Urartular Hazar Denizi, Malatya, Erzurum, Musul arasında güçlü bir imparatorluk kurmuşlardır. MÖ. VI. yüzyılda **Med** saldırıları sonucunda yıkılmışlardır.

– Urartular ülkelerini eyaletlere ayırarak merkezden atadıkları valilerle yönetmişlerdir. Kralların yanında yönetimde etkili olan asiller sınıfı da vardır.

– Urartular mezarlarını odalar şeklinde yaparak ölümlerini değerli eşyalarıyla birlikte gömmüşlerdir. Bu durum onların "ikinci bir yaşam" inançlarının güçlü olduğunu göstermektedir.

– Asurlulardan aldıkları "Çivi Yazısı"ni kullanmışlardır.

– Urartulardan günümüze ulaşabilmiş kaleler, sur kalıntıları, sulama kanalları ve madenden yapılmış büyük kap ve kacaklar vardır.

– Ekonomik yapıları tarım, hayvancılık ve maden işçiliğine dayanır.

ANADOLU ÜZENSİNDEKİ DİĞER UYĞARLIKLAR

EN İKE UYĞARLIĞI

Sami asıllı olan Fenikeliler Lübnan dağlarıyla Akdeniz kıyı şeridinde yerleşen denizci bir kavimdir.

Sayda, Biblos, Sur gibi şehir devletleri ile Kartaca gibi koloniler kurmuşlardır. Merkezi bir devlet örgütü oluşturamayan Fenikeliler MÖ VI. yüzyılda Babil egemenliğine girmişlerdir.

 Fenikelilerin uygarlık tarihine olan en büyük katkıları 22 harften oluşan alfabelerini Akdeniz çevresinde tanıtarak kültür alışverişini yaratmalarındadır.

İBRANİ UYĞARLIĞI

İbraniler MÖ. 2000 yıllarında bugünkü Filistin bölgesine yerleşen Sami kavimleridir.

– İbrani tarihi aynı zamanda **Musevilik** dininin de tarihidir. Devlet kurucuları aynı zamanda peygamberdir.

YUNAN UYĞARLIĞI

MÖ. 1200 yıllarında Kuzeyden gelen Dorların, Aka uygarlığına son verip yerli halkla kaynaşarak oluşturdukları bir uygarlıktır.

Yunan tarihini "Polis" adı verilen şehir devletlerinin kendi içlerindeki mücadeleleri belirler. MÖ. V. yüzyılda Perslerin saldırısına uğrayan Yunanistan, Makedonya Kralı Büyük İskenderin oluşturduğu **Hellen Birliğı** ile yeni bir döneme girmiştir.

– Şehir devletleri içinde Atina demokrasinin, Sparta askeri diktatörlüğün temsilcisi sayılmıştır.

– Yunanlılar tanrılarını insan boyutunda ölümsüz varlıklar olarak düşünmüşlerdir. (Zeus, Poseidon, Dionizos vb.)

Tanrılar adına düzenlenen şenlikler ve yarışmalar, Olimpiyatların temelini oluşturmuştur. Bu şenlikler, siyasal olarak parçalanmış olan Yunanistan'ın kültürel açıdan bütünleşmesine yol açmıştır.

– Atina'da Solon, Drakon, Klistenes yaptıkları reformlarla demokrasinin ilk uygulamalarını gerçekleştirmişlerdir.

– Yunanlılar Fenike Alfabetini geliştirerek kullanmışlardır.

– Yunan sanatı özellikle mimari ve heykeltıraşlıkta çevre uygarlıkları etkilemiştir.

– Eski Yunan uygarlığı bilimin pek çok dalında yetiştirdiği kişilerle uygarlık tarihine adlarını yazdırmışlardır: (Edebiyat – Tarih – Tıp – Felsefe)

– Yunanistan'da tarım alanlarının yetersizliği, nüfus artışı, denizciliğin gelişmesi, sınıf çatışmaları gibi nedenlerle insanlar anayurtlarının dışında **koloniler** kurmuşlardır. Yunan uygarlığı Akdeniz'de bu kolonileştirme faaliyetleri sonucu geniş bir yayılma alanı bulmuştur.

ROMA UYGARLIĞI

Adını İtalya'da Roma kentinden alan bu uygarlık, Akdeniz dünyasına yüzlerce yıl egemen olmuş. Akdeniz uygarlıklarını kendi içinde birleştirmiştir.

– MÖ. III. binlere kadar uzanan İtalya tarihi, Etrüks, İtalik, Latin vb. çeşitli kavimlerin etkisiyle gelişmiştir.

– Roma'da devlet yapısı Krallık, Cumhuriyet ve İmparatorluk süreçlerini izlemiştir.

– Cumhuriyet döneminde Roma tüm Akdeniz ülkelerine egemen olmuştur. Bu dönemde kralın yetkileri seçilen **Konsül** lere devredilmiştir. Sezar'ın ölümü ile Cumhuriyet dönemi sona ermiştir. İmparatorluk döneminde fetihler yavaşlamış daha çok sınırların korunması için önlemler alınmıştır.

– MÖ. III. yüzyıldan başlayarak Roma siyasi ve ekonomik olarak zayıflamaya başlamış; 395 **Kavimler Ççü** nden sonra doğu ve batı olarak ikiye ayrılmıştır. Batı Roma İmparatorluğu MS 476'da, Doğu Roma İmparatorluğu ise 1453'de yıkılmıştır.

Batı Roma'nın yıkılışı İlkçağ'ın, Doğu Roma (Bizans)'nın yıkılışı ise Ortaçağ'ın sonu olarak kabul edilmektedir.

– Çok tanrılı Roma dini Yunan dininin etkisinde kalmıştır. MS 313 yılında **Milano Ermanı** ile **Hıristiyanlık** serbest bırakılmış, 381 yılında ise Roma'nın resmi dini olarak kabul edilmiştir.

– Romalılar Fenike Alfabetini geliştirerek **Latin Alfabetini** oluşturmuşlardır.

– Roma sanatı büyük ölçüde Yunan ve Hellenistik sanatın etkisinde gelişmiştir.

– Romalılardan Anadolu'da; Tiyatro, hamam, yol, su kanalı, köprü gibi pek çok eser kalmıştır.

6. ÖRNEK (2003 OKS)

Roma toplumunda soylu sınıf (patrici) karşısında, yurttaşlık hakları sınırlı olan ve yönetimde söz sahibi olmayan Plepler kendi aralarında örgütlenmişler ve Patricilerle eşit haklara sahip olmak istemişlerdir. Bunun üzerine MÖ 451 yılında "12 Levha Kanunları" hazırlanmıştır. Bu kanunların geliştirilmesiyle ortaya çıkan Roma Hukuku, günümüzde birçok devletin hukuk kaynağını oluşturmuştur.

Bu bilgilere dayanarak, Romalılar hakkında aşağıdaki yargılardan hangisine ulaşabiliriz?

- A) İlk yazılı kanunları hazırlamışlardır.
- B) Devlet otoritesini güçlü tutmuşlardır.
- C) Çağdaş hukukun temelini atmışlardır.
- D) Doğu-Batı kültürünü kaynaştırmışlardır.

ÇÖZÜM

Parçada MÖ. 451 yılında hazırlanmış olan kanunların günümüz devletlerinin hukuk anlayışlarını etkilediği vurgulanmıştır.

Bu durum Romalıların çağdaş hukukun temelini attıklarının göstergesidir.

Yanıt:C

KONU TESTİ

1. İnsanoğlu binlerce yıl mağaralara sığınarak yaşadı. Taşları yontarak yaptığı basit kesici aletlerle hayvanları avladı. Doğada bulduğu her meyvenin, her tohumun tadına baktı.

Bu parçada Yontma Taş dönemi insanıyla ilgili aşağıdakilerden hangisi üzerinde durulmamıştır?

- A) Doğal dünyayı öğrenmeye çalıştığı
B) Ateşi kontrolüne aldığı
C) Avcılık ve toplayıcılık yaptığı
D) Doğal barınaklardan yararlandığı

2. Tanım: Tarih, toplumsal bir varlık olarak insanı ve onun toplumsal etkinliklerini ele alan, çeşitli belgeleri değerlendirerek kanıt olarak kullanılan, olayları zaman ve mekân boyutunda inceleyip tarafsız bir yaklaşımla yorumlayan bir bilimdir.

Durum: Hitit ve Mısır devletleri Suriye egemenliği için Kadeş'te savaştılar; ancak birbirlerine üstünlük sağlayamadılar. Bunun üzerine taraflar arasında Kadeş Antlaşması yapılarak dostluk sağlandı.

Yukarıda verilen durumda tarihin tanımında yer alan öğelerden hangisine değininilmemiştir?

- A) Yer
B) Zaman
C) Belge
D) Toplumlararası ilişki

3. Eski Mısırlılar için Nil'in düzenli aralıklarla taşması oldukça önemliydi. Tarlaları sulamayla görevli rahipler, her gün Nil'in yüksekliğini ölçerlerdi. Sonunda taşkının ortalama olarak 365 günde bir geldiğini, bu sürenin bir güneş yılı olduğunu keşfettiler."

Bu bilgiye dayanılarak eski Mısırlılarla ilgili,

- I. Astronomi biliminin gelişmesinde etkili olmuşlardır.
II. Doğa olaylarını kontrol altına almak için uğraş vermişlerdir.
III. Gelişmiş bir tarım uygarlığı yaratmışlardır.

yargılarından hangileri savunulabilir?

- A) Yalnız I
B) I ve II
C) I ve III
D) I, II ve III

4. Mezopotamya coğrafi bölge olarak doğal sınırlara sahip değildir. Dışarıdan gelen göçlere açıktır. Ayrıca Sümer kent devletleri (siteler) arasında da sürekli olarak savaşlar yaşanmaktadır.

Bu bilgi Sümerlerle ilgili aşağıdaki yargılardan hangisini doğrulamaktadır?

- A) Güçlü ve geniş sınırları olan bir devlet kuramamışlardır.
B) Çevrelerindeki toplumları kültürel olarak etkilemişlerdir.
C) Bölgelerinde siyasi birlik sağlamışlardır.
D) Güçlü bir merkezi otorite tarafından yönetilmişlerdir.

5. Anadolu'da Hitit başkenti Hattuşaş'ta yapılan kazılar sonucu,

- çeşitli tanrı figürlerinin yer aldığı açık hava tapınakları,
– kenti çevreleyen sur kalıntıları ortaya çıkarılmıştır.

Buluntulara göre Hititlerle ilgili,

- I. Dış baskılarla karşılaşmışlardır.
II. Çok tanrılı bir dini inanca sahip olmuşlardır.
III. Ölümden sonra yeni bir yaşam olduğuna inanmışlardır.

yargılarından hangileri kesin olarak ileri sürülebilir?

- A) Yalnız I
B) Yalnız II
C) I ve II
D) II ve III

6. İlkçağ'da Anadolu toplumlarında cezalar, verilen zararını ödeme ilkesine dayanmaktaydı. Buna karşılık Mezopotamya yasaları daha çok öç alma temeline dayanmaktadır.

Bu bilgiye göre,

- I. Anadolu toplumlarında hukuk anlayışının daha insancıl olduğu,
II. Mezopotamya hukukunun "kısasa kısas" özellikleri taşıdığı,
III. ceza anlayışının toplumlara göre değiştiği

yargılarından hangileri ileri sürülebilir?

- A) I ve II
B) I ve III
C) I, II ve III
D) II ve III

7. Tarihte doğru bilgiye ulaşabilmek için, yaşanan tarihten günümüze yansıyan izlerin ve yaşanan tarih hakkında tanıklık yapacak doğru bilgilerin değerlendirilmesi temel ilke olmalıdır.”

Bu düşüncede olan bir tarihçinin vurgulamak istediği, aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Tarih somut belgelere dayanmalıdır.
B) Geçmişte yaşanmış olayların tekrarlanma olasılığı yoktur.
C) Tarihçi buluntuları değerlendirirken diğer bilimlerden de yararlanmalıdır.
D) Tarihçi önyargılı yorumlarda bulunmamalıdır.

8. Anadolu'nun tarih öncesi, Yontma Taş devrine kadar uzanmaktadır. Antalya yakınlarındaki Karain ve Beldibi, İstanbul yakınlarındaki Yarımburgaz mağaraları bu döneme ait buluntular vermektedir.

Aşağıdakilerden hangisi, söz konusu yerlerde belirtilen döneme ait buluntular arasında gösterilemez?

- A) Mağara duvarlarına çizilmiş resimler
B) Hayvan kemiklerinden yapılmış delici aletler
C) Ocak biçiminde düzenlenmiş ateş yakma yerleri
D) Ekin biçmekte kullanılan araçlar

9. İlkçağ'da Yunan kent devletleri önceleri krallar tarafından yönetilmekteydi. Zamanla güçlenen soylular, krallara karşı verdikleri mücadeleyi kazanarak yönetimi ele geçirdiler.

Koloniler sayesinde ticari hayat canlanınca tüccar ve zanaatkarların oluşturduğu bir orta sınıf doğdu. Köylülerle birleşen bu orta sınıf, bu kez soylularla mücadele ederek yönetime ortak oldu.

Bu parçadan çıkarılabilecek ana fikir, aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Ekonomik bakımdan güçlü olan kent devletlerinin koloniler kurduğu
B) Sınıfsal çatışmalar sonucu zamanla halkın daha geniş kesiminin yönetime katıldığı
C) Yunan kültürünün ticari ilişkiler yoluyla Akdeniz'de yayılma olanağı bulunduğu
D) Yunan siyasi birliğinin kent devletlerinin birleşmesiyle sağlandığı

10. Geçmişte çeşitli uygarlıklarda kullanılmış olan madeni paralar, nümizmatik biliminin inceleme alanına girer.

Nümizmatikçilerin, paranın basıldığı maden ile paranın üzerindeki yazı ve resimlerden yararlanarak;

- I. toplumların ekonomik durumları,
II. hükümdarların egemenlik yılları,
III. devletlerarası siyasi ilişkiler

konularından hangilerini açıklayabildikleri savunulabilir?

- A) Yalnız I
B) I ve II
C) I ve III
D) II ve III

11. Enekelilerin icad ı olan harf yazısı Lyonlar, Yunanlılar ve Etrüskler tarafından geliştirilerek günümüzde kullandığımız Latin Alfabesi oluşturulmuştur.

Bu bilgiyle,

- I. toplumlar arasında kültürel alışveriş yaşandığı,
II. bugün sahip olduğumuz uygarlık unsurlarının tek bir topluma maledilemeyeceği,
III. alfabenin insanlığın en eski buluşlarından biri olduğu

görüşlerinden hangileri yönünde bir sonuca ulaşabiliriz?

- A) Yalnız I
B) Yalnız III
C) I ve II
D) II ve III

12. Eski Mısır tanrıları içinde en önemlisi bolluk ve bereketi temsil eden Güneş'tir Çok sayıdaki doğa tanrısı arasında Nil Nehri'nin ayrı bir yeri vardır.

Bu bilgiyle aşağıdaki yargılardan hangisine ulaşılabılır?

- A) Mısırlılar en çok ihtiyaç duydukları varlıkları tanımlamışlardır.
B) Mısırlılar korktukları doğa güçlerini tanrı saymışlardır.
C) İlkçağ toplumlarının dinsel inanışları arasında benzerlikler vardır.
D) Mısır'daki dinsel inanış diğer Anadolu uygarlıklarından daha ilkelidir.

13. Mezopotamyalı bir kavim olan Asurlar, Kralları sargon zamanında Anadolu'da ticaret kolonileri kurdular. Bu kolonilerin en önemlisi olan, Kayseri yakınlarındaki Kültepe kolonisinde yapılan kazılarda, Asurlara ait çok sayıda tablet bulunmuştur. Bu tabletler Anadolu'da bulunmuş olan en eski yazılı belgelerdir.

Aşağıdakilerden hangisi bu bilgilerden çıkarılabilecek bir sonuç değildir?

- A) Anadolu'nun Asurlar aracılığıyla tarihi dönemlere girdiği
- B) Mezopotamya uygarlığının Anadolu uygarlıklarının etkisinde kaldığı
- C) Yazının Anadolu'da Mezopotamya'dan daha geç kullanıldığı
- D) Ticaretin İlkçağ'da önemli bir etkileşim aracı olduğu

14. Babil Kralı Hammurabi Mezopotamya'da bağımsız hareket eden valileri merkeze bağladı. Kısasa kısas esasına dayanan yasalar hazırlattı. Güçlü ordularıyla diğer kavimler üzerine seferler yaptı.

Bu parçada Hammurabi'nin aşağıdaki özelliklerinden hangisine yer verilmemiştir?

- A) Kanun koyucu
- B) Başkomutan
- C) Merkezi otorite
- D) Dini lider

15. Hitit hükümdarları, tanrılara hesap vermek düşüncesiyle yaptıkları işlerle ilgili yıllıklar (annal) tutmuşlardır. Bunu yaparken başarıları kadar başarısızlıklarına da yer vermişlerdir.

Hitit hükümdarlarının bu tutumu aşağıdakilerden hangisinin göstergesi sayılabilir?

- A) Objektif tarih bilincine sahip olduklarının
- B) Eski bir devlet geleneğini sürdürdüklerinin
- C) Başka kavimlerin tanrılarını da benimsediklerinin
- D) Devletlerarası antlaşmaların hükümlerine bağlı kaldıklarının

16. Persler Anadolu'da ele geçirdikleri yerleri Şatraplık adıyla eyaletlere böldüler ve her birini merkezden atadıkları valilerle yönettiler.

Perslerin bu yönetim anlayışına bakılarak aşağıdakilerden hangisi ileri sürülebilir?

- A) Eodal ili şkilere ortam hazırladıkları
- B) Merkezi otoriteyi güçlü tuttukları
- C) Anadolu uygarlıklarından etkilendikleri
- D) Yerel beylere önemli sorumluluklar verdikleri

17. MS 4. yüzyılda başlayan "Kavimler Göçü" Roma İmparatorluğu'nun ikiye ayrılmasına yol açtı. 476'da Batı Roma İmparatorluğu yıkıldı. Avrupa'da çok sayıda barbar krallık kuruldu.

Bu bilgide aşağıdakilerden hangisi üzerinde daha çok durulmuştur?

- A) Avrupa'da merkezi devlet otoritesinin parçalandığı
- B) Kavimler Göçü'nün zamanla etkisini kaybettiği
- C) Avrupa'da çeşitli halkların kaynaştığı
- D) Doğu Roma'nın göçlerden etkilenmediği